שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

גמרא · מסכת סוכה פרק ב (הישן תחת המטה) · כיתה י"ב

דף עבודה: מסכת סוכה כו ע"ב – כז ע"א

נוצר בבינה מלאכותית · נוסח הגמרא (דפוס וילנא, ללא ניקוד) ורש"י (דפוס וילנא) מתוך ספריא; נוסח המשנה המנוקד: ספריא, "תורת אמת". ההסברים והשאלות בניסוח שלנו.

📍 **רקע:** המשנה הקודמת (סוכה ב, ד; בגמרא כה ע"א) מסתיימת בדין: "אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עֲרַאי חוּץ לַסֻּכָּה". הסוגיה שלנו פותחת במשנה שמביאה מעשים בחכמים, וממשיכה למחלוקת: כמה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה.

📜 קטע 1: משנה: מעשה בריב"ז, ברבן גמליאל וברבי צדוק

מתני' מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו:

סוכה כו ע"ב · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

1. מה הביאו לרבן יוחנן בן זכאי ומה הביאו לרבן גמליאל? מה אמרו שניהם?

2. איך נהג רבי צדוק עם האוכל שקיבל? מנו שלושה דברים שעשה.

רש"י (כו ע"ב): "נטלו במפה - לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו דדריש כרבי יהודה (ברכות דף מט.) ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה:"

3. לפי רש"י, למה רבי צדוק לא בירך אחרי האכילה? על איזה פסוק ועל איזו שיטה הוא נשען? ומה הדין בברכה שלפני האכילה?

📜 קטע 2: גמרא: "מעשה לסתור?"

גמ' מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולית ביה משום יוהרא ומעשה נמי והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי סוכה לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף ואביי דילמא פחות מכביצה נטילה וברכה לא בעי הא כביצה בעי נטילה וברכה:

סוכה כו ע"ב – כז ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י (כו ע"ב): "גמ' מעשה לסתור - וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר דבריהם דקתני רישא אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ומביא מעש' דלטעימ' תבשיל צריך סוכ':"

4. מה הקושיה "מעשה לסתור"? הסבירו בעזרת רש"י איזה דין במשנה הקודמת נראה כסותר את המעשה בריב"ז.

5. מה מוסיפה הגמרא למשנה בתירוץ "חסורי מחסרא"? למה היה צורך לומר "ולית ביה משום יוהרא"?

6. מהמעשה ברבי צדוק דייקה הגמרא "הא כביצה בעי סוכה". למה הדיוק הזה קשה על רב יוסף ועל אביי? (היעזרו ברש"י שלמטה: מה שיעור אכילת עראי לפי אביי?)

7. מה התירוץ של הגמרא ("דילמא...")? מה הדיוק אומר לפי התירוץ, ומה הוא אינו אומר?

רש"י (כז ע"א): "ואביי - דאמר כדטעים בר בי רב דהיינו כביצה דכביצה אוכל הנאכל בבליעה אחת הוא כדאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף פ.) מכל האוכל אשר יאכל:"

רש"י (כז ע"א): "הא כביצה בעי נטילת ידים וברכה - אבל סוכה אפי' כביצה נמי לא:"

📜 קטע 3: משנה: ארבע עשרה סעודות ותשלומין

מתני' רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וחכ"א אין לדבר קצבה חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג בלבד ועוד אמר ר' אליעזר מי שלא אכל [לילי] יום טוב הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון של חג וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין ועל זה נאמר (קהלת א, טו) מעות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות:

סוכה כז ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

8. השלימו את הטבלה על פי המשנה.

השאלה	רבי אליעזר	חכמים
כמה סעודות חייבים לאכול בסוכה?		
מה דין לילה ראשון?		
מי שלא אכל בלילה הראשון		

9. איך הפסוק "מְעָוֹת לֹא יוּכַל לִתְקֹן" מתאים לשיטת חכמים?

רש"י (כז ע"א): "אין לדבר קצבה - אם רצה להתענות אין אנו זקוקין לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה:"

רש"י (כז ע"א): "ישלים - סעודתו זאת בי"ט האחרון בשמיני עצרת ואע"פ שאינו בסוכה ובגמרא פריך עלה:"

📜 קטע 4: גמרא: טעמו של רבי אליעזר וטעם חכמים

גמ' מ"ט דר' אליעזר תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אי הכי אפי' לילי יום טוב ראשון נמי א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמ' חמשה עשר בחג המצות מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות והתם מנלן אמר קרא (שמות יב, יח) בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה:

סוכה כז ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

10. לשני הצדדים יש אותו מקור: "תשבו כעין תדורו". איך כל צד מבין אותו?

11. הקושיה "אי הכי אפילו לילי יום טוב ראשון נמי" מופנית לחכמים. מה היא שואלת?

12. איך לומד רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק שהלילה הראשון חובה? מה המילים המשותפות לשני המועדים?

13. "והתם מנלן?" על מה שואלת הגמרא, ומה התשובה?

📜 קטע 5: גמרא: "ועוד אמר רבי אליעזר": חזרה ותשלומין

ועוד א"ר אליעזר: והא א"ר אליעזר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה אמר בירא א"ר אמי חזר בו ר' אליעזר משלים במאי אילימא בריפתא סעודה דיומיה קא אכיל אלא מאי ישלים במיני תרגימא תניא נמי הכי אם השלים במיני תרגימא יצא

סוכה כז ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י (כז ע"א): "חזר בו ר' אליעזר - אצל חכמים לומר שאין לדבר קצבה ואם רצה להתענות יתענה חוץ מלילי יום טוב הראשון ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף בי"ט האחרון:"

רש"י (כז ע"א): "במיני תרגימא - לאחר שסילק יביאו פרפראות ומעדנים לפניו כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות:"

14. מה הקושיה על המשנה ("והא אמר רבי אליעזר...")? מה התשובה של בירא בשם רבי אמי?

15. לפי רש"י, במה רבי אליעזר עדיין חולק על חכמים גם אחרי שחזר בו?

16. "משלים במאי?" למה אי אפשר להשלים בלחם? במה משלימים, ולמה זה ניכר כהשלמה?

📜 קטע 6: גמרא: שתי שאלות של אפוטרופוס אגריפס המלך

שאל אפוטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר כגון אני שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום מהו שאוכל סעודה אחת ואפטר אמר לו בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך ועוד שאלו כגון אני שיש לי שתי נשים אחת בטבריא ואחת בציפורי ויש לי שתי סוכות אחת בטבריא ואחת בציפורי מהו שאצא מסוכה לסוכה ואפטר אמר לו לא שאני אומר כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה

סוכה כז ע"א · נוסח הגמרא: דפוס וילנא (מתוך ספריא)

רש"י (כז ע"א): "ביטל מצותה של ראשונה - אפי' ימים שעברו עליו כבר איבדן למפרע ואינו מצוה כדיליף לקמן שצריך לישב כל ז' בסוכה אחת:"

17. מה הייתה השאלה הראשונה של האפוטרופוס, ומה ענה לו רבי אליעזר? לפי איזו שיטה (14 סעודות, או "אין לדבר קצבה") מתאימה התשובה?

18. מה הייתה השאלה השנייה? מה ענה רבי אליעזר, ולפי רש"י מה הדין בימים שכבר ישב בסוכה הראשונה?

🧭 מבנה הסוגיה

19. השלימו בטבלה את מהלך הסוגיה בקצרה (משפט בכל משבצת).

שלב	מה נאמר?
משנה ראשונה: המעשים	
קושיה: מעשה לסתור	
תירוץ: חסורי מחסרא	
דיוק מרבי צדוק וקושיה על רב יוסף ואביי	
תירוץ: נטילה וברכה	
משנה שנייה: מחלוקת ר"א וחכמים	
טעמי ר"א וחכמים: תשבו כעין תדורו	
לילה ראשון חובה: ט"ו ט"ו	
חזר בו ר"א ובמה משלימים	
שאלות האפוטרופוס	

📖 מושגים

20. הסבירו במילים שלכם כל מושג, וכתבו היכן הוא מופיע בסוגיה.

המושג	הסבר והיכן בסוגיה
אכילת עראי	
כביצה	
מעשה לסתור	
חסורי מחסרא והכי קתני	
יוהרא	
תיובתא	

תשבו כעין תדורו	
תשלומין	
ט"ו ט"ו (גזרה שווה)	
מיני תרגימא	
פרפראות	
אפוטרופוס	

שאלת עיון

21. רבי אליעזר אומר לאפוטרופוס: "בכל יום ויום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך, ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך". מה הרעיון בתשובה? איך הוא קשור ל"תשבו כעין תדורו"? כתבו פסקה.

מחוון: מסכת סוכה כו ע"ב – כז ע"א

1. לריב"ז הביאו תבשיל לטעום, ולרבן גמליאל שתי כותבות (תמרים) ודלי של מים. שניהם אמרו: "העלום לסוכה", כלומר אכלו אותם דווקא בסוכה, אף שזו כמות קטנה.
2. רבי צדוק קיבל אוכל פחות מכביצה: (1) נטל אותו במפה (לא נטל ידיים), (2) אכל אותו מחוץ לסוכה, (3) לא בירך אחריו.
3. לפי רש"י, רבי צדוק סבר כרבי יהודה (ברכות מט ע"א), שדורש "ואכלת ושבעת וברכת": ברכה שלאחריו רק על אכילה שיש בה שביעה, שהיא כביצה. בפחות מכביצה אין חובת ברכה אחרונה. אבל ברכה שלפני האכילה צריך על כל כמות, "שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה".
4. במשנה הקודמת נאמר "אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה", ומיד אחר כך מובא מעשה שבו טעימת תבשיל (אכילת עראי) נעשתה בסוכה. רש"י: אין דרך להביא אחרי הדין מעשה שסותר אותו.
5. הגמרא מוסיפה: "אם בא להחמיר על עצמו מחמיר", ומי שמחמיר לאכול גם אכילת עראי בסוכה אין בזה יוהרא. המעשה בריב"ז ורבן גמליאל בא להראות את ההחמרה הזאת. היה צורך לומר זאת כי אפשר היה לחשוב שמי שמחמיר בדבר שאינו חובה מראה את עצמו כחסיד, וזו גאווה.
6. מרבי צדוק, שאכל פחות מכביצה בחוץ, משמע שכביצה צריך סוכה. אבל לפי רב יוסף אכילת עראי היא "תרתי או תלת ביעי" (כו ע"א), ולפי אביי (רש"י) היא כביצה, ושניהם מתירים כביצה מחוץ לסוכה. לכן הדיוק קשה על שניהם.
7. התירוץ: הדיוק אינו עוסק בסוכה אלא בנטילת ידיים ובברכה. פחות מכביצה אינו צריך נטילה וברכה (אחרונה), וכביצה צריך נטילה וברכה. כלומר הדיוק אומר שכביצה מחייב נטילה וברכה, ואינו אומר שכביצה מחייב סוכה. רש"י: "אבל סוכה אפי' כביצה נמי לא".

השאלה	רבי אליעזר	חכמים
כמה סעודות חייבים לאכול בסוכה?	ארבע עשרה: אחת ביום ואחת בלילה, בכל שבעת הימים.	אין קצבה: אם רוצה אוכל, ואם לא, אינו חייב. אבל אם אוכל סעודה, אוכל בסוכה (רש"י).
מה דין לילה ראשון?	חובה (כמו כל הסעודות).	חובה: "חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד".
מי שלא אכל בלילה הראשון	ישלים בלילי יום טוב האחרון (רש"י: בשמיני עצרת).	אין לדבר תשלומין.

9. חכמים אומרים שאין תשלומין: מה שלא נעשה בזמנו אי אפשר לתקן אחר כך, כמו שאומר הפסוק "מעוות לא יוכל לתקון".
10. רבי אליעזר: "כעין תדורו" פירושו כדרך שאדם אוכל בביתו סעודה ביום וסעודה בלילה, כך בסוכה, ולכן 14 סעודות. חכמים: כמו שבבית אדם אינו חייב לאכול, ובוחר אם לאכול ומתי, כך בסוכה אין חובה לאכול, ורק כשאוכל סעודה אוכל בסוכה.
11. אם הכול "כדירה" ואין חובה לאכול, למה הלילה הראשון חובה? לפי שיטתם גם הוא היה צריך להיות רשות.
12. בגזרה שווה: "חמשה עשר" נאמר בחג הסוכות ו"חמשה עשר" נאמר בחג המצות. כמו שבפסח הלילה הראשון חובה ומכאן ואילך רשות, כך בסוכות.
13. הגמרא שואלת: ובפסח עצמו, מנין שהלילה הראשון חובה? התשובה: "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח), הכתוב קבע את אכילת המצה בלילה הראשון כחובה.
14. הקושיה: הרי רבי אליעזר אמר שחייבים 14 סעודות, כל סעודה בזמנה, ואיך אפשר להשלים סעודה של הלילה הראשון בלילה אחר? (רש"י מוסיף: ביום האחרון, שמיני עצרת, כבר אין יושבים בסוכה, ומה השלמה של סוכה יש כאן?) התשובה: חזר בו רבי אליעזר.
15. רש"י: רבי אליעזר חזר לשיטת חכמים שאין לדבר קצבה חוץ מלילי יום טוב הראשון, אבל עדיין חולק בכך שלדעתו יש תשלומין לסעודת הלילה הראשון, כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון.
16. אם ישלים בלחם, זו פשוט הסעודה הרגילה של אותו יום ("סעודה דיומיה קא אכיל"), ואין היכר שהיא השלמה. לכן משלימים "במיני תרגימא": לפי רש"י, אחרי הסעודה מביאים פרפראות ומעדנים כמו פירות ומאפים. כך ניכר שזו תוספת לשם השלמה. הברייתא ("תניא נמי הכי") מסייעת.
17. האפוטרופוס שאל: אני רגיל לאכול רק סעודה אחת ביום, האם אוכל סעודה אחת (בסוכה) ואפטר? רבי אליעזר ענה: בכל יום אתה מוסיף פרפראות לכבודך, ועכשיו לא תוסיף פרפרת אחת לכבוד הקב"ה? התשובה מתאימה לשיטת 14 הסעודות של רבי אליעזר (לפני שחזר בו).
18. השאלה: יש לי שתי נשים ושתי סוכות, בטבריה ובציפורי, האם אוכל לעבור מסוכה לסוכה ולצאת ידי חובה? רבי אליעזר ענה: לא, "כל היוצא מסוכה לסוכה בטל מצותה של ראשונה". רש"י: גם הימים שכבר ישב בסוכה הראשונה הפסיד למפרע, כי צריך לשבת כל שבעת הימים בסוכה אחת.

שלב	מה נאמר? (תשובה לדוגמה)
משנה ראשונה: המעשים	ריב"ז ורבן גמליאל החמירו לאכול אכילה קטנה בסוכה; רבי צדוק אכל פחות מכביצה בחוץ.
קושיה: מעשה לסתור	המשנה התירה אכילת עראי בחוץ, ומביאה מעשה שאכלו בסוכה.
תירוץ: חסורי מחסרא	המחמיר רשאי להחמיר, ואין בזה יוהרא.
דיוק מרבי צדוק וקושיה על רב יוסף ואביי	משמע שכביצה צריך סוכה, ולפיהם כביצה הוא עדיין עראי.
תירוץ: נטילה וברכה	הדיוק הוא שכביצה צריך נטילה וברכה, לא סוכה.
משנה שנייה: מחלוקת ר"א וחכמים	14 סעודות ותשלומין, מול אין קצבה חוץ מלילה ראשון ואין תשלומין.
טעמי ר"א וחכמים: תשבו כעין תדורו	לר"א כמו אכילה רגילה ביום ובלילה; לחכמים כמו בבית, אוכל אם רוצה.
לילה ראשון חובה: ט"ו ט"ו	גזרה שווה מפסח, ושם "בערב תאכלו מצות".
חזר בו ר"א ובמה משלימים	חזר לחכמים לגבי 14 סעודות; משלימים במיני תרגימא.
שאלות האפוטרופוס	לא פוטרים בסעודה אחת; אסור לצאת מסוכה לסוכה.

המושג	הסבר
אכילת עראי	אכילה קטנה וקצרה, שאינה סעודה של ממש. לפי המשנה מותר לאכול אותה מחוץ לסוכה.
כביצה	שיעור של כמות אוכל בגודל ביצה. לפי אביי (בהבנת רש"י) זה שיעור אכילת עראי.
מעשה לסתור	שאלת הגמרא: למה מביאה המשנה סיפור שנראה כסותר את הדין שנאמר בה?
חסורי מחסרא והכי קתני	"חסר משהו במשנה, וכך צריך לשנות": הגמרא משלימה משפט שאינו כתוב במשנה.
יוהרא	גאווה, התנהגות של מי שמראה את עצמו חסיד יותר מאחרים.
תיובתא	קושיה חזקה שמפריכה את דברי אמורא.
תשבו כעין תדורו	ישיבה בסוכה צריכה להיות כמו מגורים בבית.
תשלומין	השלמה במועד מאוחר של חובה שלא קוימה בזמנה.
ט"ו ט"ו (גזרה שווה)	לימוד משתי מילים זהות בשני מקומות בתורה: "חמשה עשר" בחג הסוכות ו"חמשה עשר" בחג המצות.
מיני תרגימא	מאכלים קלים שאינם לחם, כמו פירות ומיני מתיקה (לפי רש"י).
פרפראות	מעדנים קטנים שאוכלים בסעודה ומגבירים את התיאבון (לפי רש"י).
אפוטרופוס	ממונה על נכסיו ועל ביתו של אדם אחר.

21. תשובה אישית. כיוון: הסוכה היא כמו ביתו של אדם לשבעת הימים, ואדם מכבד את ביתו ואת עצמו בתוספות. רבי אליעזר טוען שמי שמוסיף לכבוד עצמו צריך להוסיף גם לכבוד הקב"ה, ושמצוות הסוכה אינה רק "יציאה ידי חובה" אלא מגורים מלאים בה. לבדוק: הסבר הרעיון, קשר ל"כעין תדורו" ונימוק.

הערה למורה: כז ע"א מסתיים בתחילת ברייתא ("תניא ר' אליעזר אומר..."), שהמשכה בכז ע"ב ואינו בדף. הפניה לדברי רב יוסף ואביי על שיעור אכילת עראי: כו ע"א ("אמר רב יוסף תרתי או תלת ביעי... אלא אמר אביי כדטעים בר בי רב ועייל לכלה").